

MEMO/2. júna 2015

Závažné pracovné vykorisťovanie: pracovníci pohybujúci sa v rámci EÚ alebo sťahujúci sa do EÚ

1. Čo je závažné pracovné vykorisťovanie?

Práca každý deň v týždni za mzdu platenú v nepravidelných intervaloch alebo vôbec, život v stiesnených, podradných podmienkach izolovane od zvyšku spoločenstva alebo práca bez zmluvy a pod neustálou hrozbou vyhodenia – to všetko sú príklady závažného pracovného vykorisťovania. Formálne sa závažné pracovné vykorisťovanie vzťahuje na všetky formy pracovného vykorisťovania, ktoré sú trestné podľa právnych predpisov členského štátu, v ktorom dochádza k vykorisťovaniu. Trestné právo EÚ sa zaoberá len niektorými formami pracovného vykorisťovania, ale v článku 5 Charty základných práv EÚ sa zakazuje otroctvo a nútená práca, pričom v článku 31 sa stanovuje, že všetci zamestnanci majú právo na „spravodlivé a primerané“ pracovné podmienky.

2. Kto sú obeť závažného pracovného vykorisťovania v EÚ?

Obeť závažného pracovného vykorisťovania sú zamestnanci znášajúci pracovné podmienky, ktoré sú trestné podľa právnych predpisov krajiny, v ktorej k nim dochádza. Obeť pracovného vykorisťovania často pracujú v izolácii, na poliach, v domácnostiach alebo na staveniskách. Keď sa ich zamestnanie skončí, obeť často odchádzajú z krajiny, v ktorej pracovali, a potom je zložitá ich vystopovať. Odborníci z praxe, ktorí pracujú s obeťami závažného pracovného vykorisťovania, však vedú opísať skúsenosti obetí a niekoľko týchto expertov sa podelilo so svojimi poznatkami a odbornými znalosťami v rozhovoroch s agentúrou FRA počas diskusií odborných skupín alebo prostredníctvom svojich prípadových štúdií.

3. Zistila agentúra FRA, koľko obetí závažného pracovného vykorisťovania je v EÚ?

Z dôvodu povahy trestného činu pracovného vykorisťovania je zložitá vyčíslieť počet obetí. Je to tak preto, že vymedzenia pracovného vykorisťovania sa v jednotlivých členských štátoch EÚ líšia, pretože sa líšia opatrenia prijímané na boj proti pracovnému vykorisťovaniu, ako aj z dôvodu rozšíreného javu nedostatočného nahlasovania. Z dôkazov, ktoré zhromaždila agentúra FRA, vyplýva, že v členských štátoch EÚ, v ktorých je vymedzenie pracovného vykorisťovania širšie a v ktorých sa vykonáva viac inšpekcií, je počet identifikovaných obetí a trestov vyšší ako v krajinách s reštriktívnejším vymedzením. Pokusy o vyčíslenie pracovného vykorisťovania treba vnímať s maximálnou opatrnosťou, napríklad Medzinárodná organizácia práce (MOP) odhaduje, že „približne tri z 1000 osôb po celom svete niekedy vykonávali nútenú prácu“ v 10-ročnom období od roku 2002 do roku 2011. S cieľom lepšie ohodnotiť kvantitatívny rozmer pracovného vykorisťovania sa vo výskume agentúry FRA identifikovalo niekoľko veľmi rizikových odvetví, v ktorých je pravdepodobnosť vykorisťovania pracovníkov väčšia, vrátane poľnohospodárstva, lesníctva, rybolovu, stavebníctva, činností v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb, práce v domácnosti a niektorých foriem výroby.

4. Komu hrozí, že sa stane obeťou závažného pracovného vykorisťovania v EÚ?

Existuje súbor rizikových faktorov, v prípade ktorých sú zamestnanci osobitne náchylní na vykorisťovanie. Možno ich zaradiť do týchto skupín:

- rizikové faktory týkajúce sa právneho a inštitucionálneho rámca krajiny výkonu zamestnania, ako napríklad chýbajúce vyšetovanie alebo nedostatočné monitorovanie pracovných podmienok,
- faktory týkajúce sa osobnej situácie pracovníkov, ako napríklad neznalosť jazyka krajiny, v ktorej pracujú, nízka úroveň vzdelania alebo skúsenosti s extrémnou chudobou v krajine pôvodu,
- rizikové faktory na pracovisku, ako je práca v hospodárskom odvetví náchylnom na vykorisťovanie alebo v nebezpečnej pracovnej situácii,
- rizikové faktory vytvárané zamestnávateľmi, napríklad neposkytnutie zmluvy napísanej v jazyku, ktorému zamestnanec rozumie, neinformovanie zamestnancov o ich právach a nárokoch, alebo zvyšovanie závislosti zamestnancov (napríklad poskytnutím ubytovania, dopravy alebo zamestnaním iných členov rodiny).

5. Aká je úloha inštitúcií a členských štátov EÚ v prípade výskytu prípadov závažného pracovného vykorisťovania?

Členské štáty EÚ majú povinnosti náležitej starostlivosti. Znamená to, že ak zamestnanci z inej krajiny čelia riziku závažného vykorisťovania, majú nárok na ochranné opatrenia prijaté príslušnými orgánmi. Členské štáty majú podľa práva EÚ povinnosť vykonávať kontroly zamerané na identifikovanie prípadov pracovného vykorisťovania, chrániť obeť, vytvoriť nápravné mechanizmy a zabezpečiť, aby páchatelia boli postavení pred súd.

6. V čom je tento výskum jedinečný?

Ide o prvý prieskum EÚ, v ktorom sa komplexne skúmajú všetky trestné formy pracovného vykorisťovania pracovníkov pohybujúcich sa v rámci EÚ alebo sťahujúcich sa do nej. Poskytuje dôkazy o tom, že:

- závažné pracovné vykorisťovanie je v EÚ rozšírené v mnohých odvetviach (ako je poľnohospodárstvo, stavebníctvo, hotelové a stravovacie služby, práca v domácnosti, výroba), ale páchatelia naďalej konajú bez trestne,
- spotrebiteľia nevedia, že výrobky, ktoré si kupujú, môžu byť výsledkom pracovného vykorisťovania, pretože chýbajú záväzné normy alebo označovanie,
- odlišné vymedzenia trestného pracovného vykorisťovania v členských štátoch EÚ znamenajú, že čo je v jednej krajine postihnutelné ako trestný čin, nemusí byť v inej.
- Napríklad v krajinách, ako je Bulharsko, Cyprus, Grécko, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Malta a Slovinsko zákony o vykorisťujúcich pracovných podmienkach chránia len štátnych príslušníkov tretích krajín bez povolenia na pobyt. V takmer všetkých členských štátoch EÚ sú zamestnanci bez povolenia na pobyt z krajín mimo EÚ chránení pred závažným pracovným vykorisťovaním prostredníctvom trestného práva. Občania EÚ majú túto úroveň ochrany len v štyroch členských štátoch (Belgicko, Francúzsko, Nemecko a Holandsko).

7. Ako sa zhromažďovali údaje pre správu?

Využil sa teoretický výskum aj výskum v teréne: teoretický výskum právneho a inštitucionálneho rámca závažného pracovného vykorisťovania sa uskutočnil vo všetkých 28 členských štátoch EÚ, zatiaľ čo výskum v teréne sa uskutočnil v 21 krajinách EÚ, t. j. vo všetkých členských štátoch okrem Dánska, Estónska, Lotyšska, Luxemburska, Rumunska, Slovinska a Švédska (dôvodom boli obmedzené zdroje). Členské štáty boli vybrané tak, aby sa zabezpečilo pokrytie rôznych zemepisných

regiónov, ako aj rôzne hospodárske podmienky a právne tradície. Práca v teréne zahŕňala celkovo 616 rozhovorov s odborníkmi s rôznymi odbornými skupinami pracujúcimi v oblasti pracovného vykorisťovania, ako sú inšpektoráty práce, polícia, sudcovia a zástupcovia zamestnancov a zamestnávateľov, ako aj 24 diskusií odborných skupín, v ktorých boli zmiešané skupiny rôznych odborníkov z praxe. Okrem toho sa v rámci práce v teréne zhromaždilo 217 prípadových štúdií o závažnom pracovnom vykorisťovaní. Štúdie vychádzali z informácií poskytnutých expertmi na úrovni členských štátov.

8. Čo možno urobiť v záujme zlepšenia situácie?

- Inštitúcie a členské štáty EÚ môžu reagovať na identifikované rizikové faktory vytvorením preventívnych a monitorovacích mechanizmov, vytvorením právneho a inštitucionálneho rámca pre sledovanie prípadov pracovného vykorisťovania prostredníctvom inšpekcie na pracoviskách. Môžu takisto zaistiť prístup k spravodlivosti obetiam, s cieľovými podpornými službami, poskytnutím informácií o právach obetí, účinnými vyšetrovaniami a stíhaním a sankciami proti páchatelom dopúšťajúcim sa pracovného vykorisťovania.
- Široká verejnosť by mala byť informovaná o tom, že pracovné vykorisťovanie je realitou a že prostredie nulovej tolerancie by prospelo všetkým zamestnancom a odvetviam hospodárstva.
- Odborové organizácie a organizácie občianskej spoločnosti by mali mať dosah na zamestnancov pohybujúcich sa v EÚ alebo sťahujúcich sa do nej a podporovať transparentné pracovnoprávne vzťahy s pracovnými zmluvami napísanými v jazyku, ktorému rozumejú zamestnanci a podľa ktorých sú zamestnávatelia povinní vyplácať mzdu raz za mesiac a nie na konci projektu alebo sezóny.
- Spotrebiteľia by mali mať právo vedieť, či výrobky, ktoré kupujú, boli pravdepodobne vyrobené za vykorisťujúcich podmienok. Súčasťou výrobkov a služieb by preto malo byť osvedčenie alebo označenie preukazujúce spravodlivé pracovné podmienky.
- Spoločnosti by mali byť povinné zverejňovať informácie o ochranných opatreniach, aby sa zabezpečilo, že nedochádza k pracovnému vykorisťovaniu, a verejný register zamestnávateľov alebo pracovných agentúr odsúdených za pracovné vykorisťovanie by mal byť zverejnený.
- Právo obetí byť uznané ako obeť a mať prístup k spravodlivosti by nemal byť podmienený štatútom pobytu. Obete musia mať prístup ku kompenzácii bez ohľadu na ich štatút pobytu.

9. Ako bude agentúra FRA postupovať v nadväznosti na výsledky prieskumu?

V záujme lepšieho pochopenia skúseností a potrieb obetí plánuje agentúra FRA nadväzujúci projekt, v ktorom sa uskutočnia rozhovory s pracovníkmi, ktorí v EÚ zažili pracovné vykorisťovanie alebo sú ním ohrození.

Agentúra FRA bude okrem toho presadzovať využívanie zistení prieskumu na zmenu politiky. Táto zmena sa dosiahne v úzkej spolupráci s inštitúciami, ako je Európska komisia, Európsky parlament, Rada Európy, Medzinárodná organizácia práce (MOP), Medzinárodná konfederácia odborových zväzov (ITUC) a Európska konfederácia odborových zväzov (ETUC), ako aj iné agentúry EÚ, ako je Eurofound a Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci (EU-OSHA). Agentúra FRA bude takisto úzko spolupracovať s členskými štátmi a organizáciami občianskej spoločnosti, ako aj podnecovať médiá, aby zvýšili informovanosť o jave závažného pracovného vykorisťovania v EÚ.

Ďalšie informácie vám poskytne tím agentúry FRA pre komunikáciu s médiami:

E-mail: media@fra.europa.eu / Tel.: +43 1 58030-642